

שז"ת בהלכה לשולחן שבת

מאת הרב משה חיים חנונו שליט"א

גיליון מס' 132

ההכנות לשבת

מצווה להשכים בבוקר יום שיש כדי להכין את צורכי השבת. כפי הנאמר בפרשת המן "וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהָכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יֵבִיאוּ" (שמות טז, ה). ולמדו חז"ל שכשם שלקטת המן נעשתה בהשכמה, ככתוב: "וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בִּבְקָר בֶּבֶקֶר" (שם, כא), כך ראוי שגם הכנת השבת תחל מיד בבוקר, לאחר התפילה. מי שרגיל ללמוד שיעור קצוב לאחר התפילה, או שמשותף בלימוד קבוע עם רבים (כגון 'דף היומי' וכדומה) - אל יבטל לימודו משום הכנות השבת. מלבד דברים הכרחיים אלו (תפילה ושיעור קבוע), יש להיזהר שלא לעסוק בשום עניין אחר שיש בו עיכוב או "התמהמהות" שאיננו מצורכי השבת, כדי שיוכל להתפנות למצוות היום בזריזות¹. ואל יאמר אדם "עוד היום גדול"², אלא יזדרז לסיים הכנותיו מוקדם, כדי שיוכל לצפות בכובד ראש לקבלת פני השבת³.

הכנת הנפש

ערב שבת הוא זמן של פשפוש במעשים והרהור בתשובה. השבת נקראת "שבת מלכתא", וכשם שאדם מנקה את ביתו ומייפה את גופו לכבוד המלך, כך עליו לנקות את נפשו מ"בלויי הסחבות" של העוונות. על ידי תשובה בערב שבת, זוכה האדם לקבל את ה"נשמה היתירה" ממקום גבוה מתוך שמחה ומוחין גדולות. ומובא בספרים הקדושים כי ככל שאדם מצפה ומכין עצמו לשבת בימי החול, כך יזכה להרגיש יותר בקדושתה⁴.

השל"ה הקדוש הוסיף כי מדת חסידות היא לסיים את המלאכות הכבדות עד חצות היום, ומחצות ואילך להתמסר לקבלת קדושת השבת, בתורה ובתיקון המעשים⁵.

מחשבה דיבור ומעשה

טוב להוציא בשפתיו על כל דבר שקונה או עושה: "לכבוד שבת קודש". שכן כוח הדיבור פועל פעולה רוחנית גדולה ומחיל את קדושת השבת על החפצים והמעשים הגשמיים - בין אם זה בניקוי הבית, ברחיצת הגוף או בהחלפת הבגדים. 'כוון במחשבתו שעושה כן לכבוד השבת, ובכך יקדש את כל הכנותיו, בצירוף מחשבה למעשה ע"י הדיבור⁶.

זהירות מכעס ומחלוקת בערב שבת ובשבת

כתבו האחרונים שיש להיזהר מאוד שלא לבוא לידי מחלוקת, קטטה או הקפדה בערב שבת ובשבת, ויש להתרחק מכעס עד הקצה האחרון. וידוע כי היצר הרע מתאמץ במיוחד לעורר מחלוקות דווקא בזמנים אלו. בפרט בין איש לאשתו ובני ביתו בזמן הלחץ של ההכנות. ומובא בספרים הקדושים כי בית שיש בו מחלוקת בערב שבת, חלילה עלול להינזק באותו שבוע, וכי הקטטה משכיחה ומאבדת את הברכות הנפלאות שהביטחו חז"ל למענני השבת.

אף שבימות החול הכעס אסור בהחלט, לעיתים מותר לאדם להראות "כעס פנים" (כאילו הוא כועס) לצורך חינוכי. אולם בשבת קודש, אפילו כעס חיצוני זה אסור. על האדם להראות לכל בני ביתו רק חדווה ושמחה בה⁷, שכן אם אינו מראה בפועל את שמחתו, המלאכים המלווים את האדם מסתלקים חלילה⁸.

השישי והכינו את אשר יביאו, והיה משנה - ופירשו המפרשים "משנה" מלשון הכנה שנייה, שראוי להכין שוב סמוך לשבת. אולם אין הכוונה שחובה להכין דבר גדול או תבשיל חדש, אלא ניתן לצאת ידי חובה בפעולות קטנות המראות את הציפייה לשבת, כגון: הנחת התבשילים לחימום על גבי פלטה השבת, הכנת הנרות להדלקה (מצווה המוטלת על הבעל)¹², סידור הבית או עריכת השולחן לכבוד שבת¹³.

אדם שיש לו משרתים או שבני ביתו מכינים את כל צורכי השבת, האם הוא מחויב לעסוק בעצמו בהכנות לשבת? ומה הדין תלמידי חכמים שתורתם אומנותם האם מחויבים להפסיק מלימודם כדי להכין צרכי שבת?

כתבו האחרונים כי החובה להתעסק בהכנות לכבוד שבת היא "חובת הגוף" המוטלת על כל אדם ואדם באופן אישי, ואפילו אם הוא אדם חשוב ביותר או תלמיד חכם שעקב בו יתבטל מעט מלימודו, כולל חייבים לעשות בעצמם פעולות לכבודה של השבת.

מעיקר הדין, יוצא אדם ידי חובה זו גם בעשיית דבר אחד בלבד שבו ניכר שעושה לכבוד השבת, ושאר ההכנות הן בגדר המצווה הכללית ש"מצווה בו יותר מבשלוהו". לכן, אף על פי שבני ביתו או

שהם לכבוד שבת? או שמא עדיף להקדים את ההכנות לימי השבוע כדי להגיע לשבת ברוגע ובמנוחת הנפש?

מעיקר הדין, כתבו האחרונים שיש מעלה מיוחדת לעשות את צורכי השבת ביום שיש ממש. הטעם לכך הוא שכאשר אדם קונה ומכין סמוך לשבת, ניכר לכל שהוא עושה זאת לכבוד שבת ולא לצורך חול. אולם, הפוסקים מדגישים כי כל זה אמור בדברים שאינם דורשים טרחה מרובה. בימינו, כאשר הקניית בחנויות המרוכזות גוזלות זמן רב, ובימי החורף שהיום קצר - "וזיזין מקדימין למצוות" עדיף, ולכן כל מוצר שנשמר היטב ואינו מתקלקל, עדיף להקדים ולקנותו כבר באמצע השבוע¹⁰. מלבד אפיית החלות שלכתחילה יש להכניס ביום שיש דווקא, כדי שיהיו טריות וחמות דיוגמת לחם הפנים, וכן כדי לקיים מצוות הפרשת חלה בסמוך לשבת¹¹.

האם יש עניין לעשות פעולות לכבוד שבת גם סמוך לבין השמשות?

כתבו הפוסקים שאף אם אדם הקדים והכין את כל צורכי השבת כבר בשעות הבוקר, קיימת מעלה ומצווה להכין דבר מה סמוך לכניסת השבת. מקור הדין נדרש מהכתוב בפרשת המן: "והיה ביום

האם מותר לקנות מצרכים לשבת בבוקר קודם התפילה?

אף שמצווה גדולה להשכים בבוקר יום שיש כדי להכין את צורכי השבת, חובת התפילה קודמת לכל חפצי האדם. לכן, ככלל, אין לקנות את צורכי השבת לפני קריאת שמע ותפילת שחרית.

עם זאת, במקרים מיוחדים שבהם יש חשש ממש שאם ימתין עד לאחר התפילה לא ימצא את המוצרים הנחוצים (כגון חלות טריות, יין, בשר או דגים), התירו הפוסקים להקדים את הקנייה לתפילה. בבוקרה כזה, עליו להקפיד לפחות לקרוא קריאת שמע תחילה, שכן היא מצווה מן התורה ותדירה⁹.

יתרה מכך, אם חושש שלא ימצא אחרי התפילה מצרכים בסיסיים, התירו לאדם אף להתפלל ביחיד כדי להספיק לקנותם. אך אם מדובר במוצרים שאינם הכרחיים לסעודה, אין לפרוש שם הציבור עבורם, אלא אם כן יוכל להתפלל במניין מאוחר יותר. בכל מקרה, חלילה לאדם לעבור ולבטל את זמן התפילה וקריאת שמע בשל הקניות, ואפילו אם יפסיד בשל כך את צורכי השבת¹⁴.

האם יש עניין הלכתי להשאיר את הקניות והבישולים דווקא ליום שיש, כדי שיהיה ניכר

א"א סק"א, הגר"ז סעיף ז, משנ"ב סק"ב, כה"ח סק"ב, ועיין עוד הלכה ברורה הלכה ד ובהלך ביורו ההלכה שם בהרחבה שהביא שד"ר זה הוא מחלוקת בדעות הראשונים, פסקי תשובות סוף הלכה א ובהערה 8 שם.
11 כדי שיהיו תהלות טריות וחמים כדוגמת לחם הפנים שנאפה בערב שבת וכתוב בו "חם ביום הקלח" (שמואל א ובערב על ידי תיקון הנרות.
12 שזה תפקידו של הבעל, כמובא במשנ"ב סימן רס"ג סק"ב, ובה"ח סק"ט כתב עוד שמי שתורתו אומנתו וחכם מופלג וזמנו מתעסק בדברים אחרים, 'כוון לקיים הכנת שבת בערב שבת בבוקר על ידי קריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, ודבר שאין צריך
13 משנ"ב סק"ב, ערוך השולחן סעיף א, פסקי תשובות סוף הלכה א.

תשובות הלכה.
8 כיון שהיא דאורייתא ותדיר ושאנו תדיר תדיר קודם.
9 משנ"ב סימן ר"ח סק"א, בה"ח ד"ה ישיבים, ועיין שם שהורחב בדעת האחרונים ומחלוקתם בענין זה, ועיין עוד פסקי תשובות הלכה ב, שהובאה להלכה בשו"ע בסימן תקע"ט סעיף ב' ודעת רובותיו המקובלים צריך לקנות ולהכין את צורכי השבת ביום שיש דווקא ולא קודם לכן, שער הכוונות ענין ליל ו ד"ה ענין המחשבה, דף ס"א ע"ד, ועוד בפרי עץ חיים שער יח פרק א-ב, הביאם המג"א בסק"א, והקשה על זה ממשנה בתענית טו ע"ב שהובאה להלכה בשו"ע בסימן תקע"ט סעיף א שאין גזרון תענית על הציבור באופן שתהיה התענית הראשונה ביום חמישי, מפני שראו שקונים ביום חמישי לצורך ב' סעודות גדולות, האחת לצורך מוצאי התענית והשנייה לצורך שבת ויסבירו שרוב בא לעולם, ועל ידי כן יתיקרו השערים, ומוכח שעושים את הקניות בחמישי, ועיין בתוספת שבת סק"א שכבר חלק בזה בין דברים הטעונים הכנה רבה שאותם יש להקדים ליום חמישי, ודבר שאין צריך הכנה רבה יש לקנות ביום שיש, וכן כתבו כמה אחרונים פמ"ג

מאור עינים פרשת ויקהל, ובאור החיים פרשת כי תשא על הפסוק "ושמרו בני ישראל את השבת" כתב שיש להמתין ולצפות מתי יבוא, ולא יהיה עליו כטורח חס ושלום.
5 מסכת שבת ד"ה ומדת.
6 מקור חיים לחוות יאיר סימן רס"ב סעיף ב, מורה באצבע להחיד"א סימן ד סעיף קלט, הגר"ז סעיף ו, מחצית השקל סק"א, משנ"ב סק"ב.
7 החיד"א במורה אצבע סימן ד סעיף קמ, כה"ח פלאגי סימן כו אות לה, והוסיף עוד שכל בית שהיה בו מחלוקת בערב שבת או בליל שבת בדוק ומנוסה כי רעה נגד פניהם, ולא יצאו נקיים באותו שבוע מאיזה מקרה רע, ובספר שבתי האר"י בסוף הספר מובא מעשה נורא ואיום מה שגרם כליה קטנת נשותיהם של צדיקים קדושים עליון של האר"י ותלמידיו בערב שבת שגרר גם קטנת הנחברים, ובספר ברכת אהרן בשם הבית אהרן מקארלין כתב שעל ידי הכנס והקטנות המצויות בעונותיהם הרבים בעת ההכנות לשבת מאבדים ברכת חז"ל במגדא בשבת קיה ע"ב על המענה את השבת שנותנים לו נחלה בלי מצרים וכו' וממלאים משאלות לבו, עיין עוד פסקי

1 שו"ע סימן ר"ח משנ"ב סק"א.
2 כה"ח סימן ר"ח סק"ד, וכתב עוד בשם הכנסת הגדולה שהביא לדברי הספר חסידים סימן קכב מעשה באשה אחת שהיתה טוה בערב שבת ולא היתה עוסקת בצרכי שבת כראוי, ומתה, ראה אחד בחלום ששורפים עיניה וידיה בנעורת של פשתן וכו', והשיבו לו מפני שהיתה עוסקת בערב שבת בפשתן ולא בצורכי שבת, וכתב על זה הכה"ח שם שאילו לא היתה יכולה להכין צורכי שבת כהונן לא היתה נענשת כי ליכא איסור בעשיית מלאכה קודם זמן מנחה.
3 וכמבואר ברמב"ם פ"ל מהלכות שבת הלכה ב, וכתב בה"ח ד"ה ישיבים, שאפשר שגם ההשכמה להכין צורכי שבת מצוותה מן התורה, ועוד יש לציין מה שכתב החפץ חיים בספרו שם עולם ח"א סוף פ"ד שמה שכתבו חז"ל שבשבת אין אדם נענש בגינונו, נחשב לאיש נכנסת השבת על פי הזמן שמתחיל בערב שבת להתעסק בצרכי השבת, והוסיף עוד שמתחיל שבת להתעסק לשבת, מתנוצצת עליו קדושת השבת, משנ"ב סק"ג, ראשית חכמה שער הקדושה פ"ב אות כא, כה"ח סק"א יא, סידור העינין, דברי תורה ח"ד אות נב, ספר

עוזריו יכולים להכין את כל צורכי השבת, ראוי לכל אחד להשתדל ולהכין בעצמו לפחות דבר מה לכבוד השבת, כדי להראות חביבות המצווה¹⁴. שכן גדולי ישראל בכל הדורות נהגו להשתדל הרבה מעבר לחובתם בעשייה לכבוד השבת, כפי שמספרת הגמרא על האמוראים שטרו בעצמם במלאכות כגון מליחת דגים או חיתוך עצים לכבוד השבת¹⁵, מכאן למדו הפוסקים שגם מי שאינו נמצא בביתו, כגון בחור הלומד בשיכא או אדם המתארך בבית מלון, עליו להשתדל לטרוח מעט בגופו לכבוד שבת. ניתן לקיים זאת על ידי קניית מצרך מאכל מיוחד לשבת, סידור החדר הפרטי, הכנת הנרות או כל פעולה אחרת המבטאת הכנה לשבת קודש¹⁶.

אדם חשוב שאין זה לפי כבודו להתעסק בהכנת מאכלים, האם יכול לפטור את עצמו מחמת הפטור של זקן ואינה לפי כבודו?

כתבו הפוסקים שגם אדם נכבד וחשוב ביותר אינו ראוי לפטור את עצמו מהתעסקות בצורכי השבת בטענה שאין הדבר לפי כבודו. אין אומרים כאן "זקן ואינה לפי כבודו", שכן אדרבה - זהו כבוד האמיתי של האדם, שהוא עוסק בגופו לכבוד קונו. ומראה בכך שכל מעמדו בטל ומבוטל בפני קדושת השבת¹⁷.

יתרה מכך, מובא בשם רבנו האר"י ז"ל כי מי שטורח בערב שבת ועמל עד כדי זיעה לכבוד השבת, יש בדבר סגולה גדולה למחיקת עוונותיו. הזיעה והעמל לכבוד שבת קודש מזככים את הנפש ומכניס אותה לקבלת האור של השבת¹⁸.

האם יש חיוב להשחית את הסכין, ואיזה סכין ראוי להשתמש בו?

כתבו הפוסקים שיש עניין גדול להשחית את הסכין בערב שבת, ודבר זה נכלל במצוות הכנת צורכי השבת. מעבר לצורך המעשי - כדי שיוכל לחתוך את המאכלים בנקל, הובאו לכך טעמים נוספים: שלום בית: סכין מושחתת מונעת עגמת נפש או קטטה העלולה להיווצר כשהסכין אינה חותכת כראוי. סגולה לפרנסה: סכין חדשה חותכת בצורה נקייה ומנוגעת יצירת פירוים מרובים, וחז"ל הזהירו שפירורים המפוזרים על הרצפה עלולים להביא לידי עניות, לפיכך השחזת הסכין נחשבת סגולה לפרנסה¹⁹. שלמות הסכין: מנהג קדמון להשתמש בסעודות השבת בסכין חלקה ללא פגיונות. על פי הקבלה, סכין פגומה רומזת לכוחות שאינם מן הקדושה, ולכן יש להקפיד על סכין שלמה וחדה המוריה על השלטת הקדושה²⁰. אף בזמננו, שרוב הסכינים הביתיים אינם דורשים השחזת מקצועית בכל שבוע, טוב שישפשף את הסכין בסכין אחרת או במשחזי ביתי, לקיים את דברי חכמים שסמכו מצווה זו על הפסוק "והכינו את אשר יביאו", וגם אם נראה לו שאין בכך צורך גדול לבשר או ללחם, יש בכך עניין לקיים את המנהג²¹.

דין טעימת התבשילים, האם יש חיוב לטעום מכל התבשילים שמכין לכבוד שבת? והאם כל בני הבית מחויבים בטעימה זו?

מצווה לטעום בערב שבת מן התבשילים המוכנים לשבת. טעם הדבר הוא כדי לוודא שהמאכלים מתוקנים כראוי במלח ובתבלינים, כדרך המכין

סעודה למלך שבדרך את המאכלים מראש כדי להגישם בצורה מכובדת וראויה. מעבר לטעם המעשי, יש בדבר סודות עמוקים על פי תורת הנסתר בסוד "טועמיה חיים זכו", ומובא בשם הירושלמי שהמקיים מצווה זו זוכה לאריכות ימים ושנים²².

מכל מקום, אין חובה שכל בני הבית יטעמו מכל התבשילים, ודי בטעימה של אחד מהם כדי לוודא שהתבשיל מתוקן. בימינו, שסומכים על מי שבישל שבוודאי עסק בתיקון המאכל, יש המסתפקים בטעימה מתבשיל אחד בלבד כדי לקיים את עצם עניין ה"טועמיה"²³.

כדי לצאת ידי חובה, די בטעימה כלשהי ואין צורך באכילת "כזית", אך ראוי לטעום באופן של הנאה מהאכילה (ולא רק בדיקה טכנית) כדי שיכרך על אכילה זו וימנע מספקות לגבי ברכה הראשונה²⁴.

האם מותר לטעום מהתבשילים בערב שבת שחל בו צום עשרה בטבת או בערב שבת חזון?

בתענית ציבור (כעשרה בטבת): למנהג האשכנזים, אין לטעום מהתבשילים כלל, אפילו אם כבונתו לפלוט את המאכל מיד. אולם למנהג הספרדים, מותר לטעום מעט כדי לבדוק אם המאכל מתוקן כראוי, ובתנאי שיפלוט את הטעימה ולא יבלע דבר²⁵. בתענית יחיד (כימי השובבי"ם), מותר לכל המנהגים לטעום ולפלוט לצורך הכנת השבת.

בערב שבת חזון (או עשירי באב שחל בערב שבת): מותר לטעום מתבשילי הבשר לאחר חצות היום כדי לוודא שהם מוכנים כראוי לכבוד שבת. עם זאת, ראוי להחמיר ולטעום רק בקצה הלשון ולפלוט (ללא ברכה). עשירי באב שחל בערב שבת למנהג האשכנזים, המתירים אכילת בשר בעשירי באב לאחר חצות היום, ימתין עד אחר חצות ויכול לטעום כדרכו²⁶.

מדוע הקפידו גדולי ישראל להסיר קורי עכביש מהבית דווקא בערב שבת?

מעבר לניקיון הרגיל לכבוד שבת, כתבו האחרונים שיש להסיר ולהקפיד במיוחד על הסרת כל קורי העכביש מן הבית בערב שבת. הדבר נכלל במצוות סידור הבית וייפוי לכבוד שבת המלכה, אך יש לכך טעמים עמוקים יותר המובאים בספרי המקובלים²⁷, לפיהם, העכביש וקוריו רומזים לכוחות המבקשים להעיץ על קדושת הבית, ובפרט על "שלום הבית" המעמיל את יום השבת. קורי העכביש נמשל לבחינות המעכבות את השפעת הקדושה, ולכן יש עניין לפנותם מן הבית כדי שיוכלו אורות השבת לשרות בו בטהרה. רמז לכך מצינו בפסוק: "שממית בידיה תתפש" (משלי ל, כח), שזה ראשי התיבות שב"ת, ללמדנו שלקראת השבת יש לבער בחינה זו מן הבית²⁸.

מי שלא הספיק להסיר את קורי העכביש בערב שבת, האם מותר לו להסירם בשבת?

במידה ומותר לו עכביש בבית בשבת, יש להימנע מלהסירם מטעם איסור מוקצה, שכן קורי העכביש נחשבים למוקצה מכיוון שאין להם שימוש בשבת²⁹. לכן, אין לטלטלם בידיים או ככלי. עם זאת, אם הם נמצאים במקום המפריע מאוד לבני הבית (בדומה לדין "גרף של רעי"), ניתן להסירם בשינוי או על ידי כלי, אך יש להיזהר מאוד שלא להרוג את העכביש עצמו, דבר האסור בשבת לכל הדעות³⁰.

איסור תולש: יש מהפוסקים שהחמירו ואסרו להסיר קורים המודבקים לקיר משום איסור "תולש" (הפרדת דבר ממקור חיבורו)³¹. מנגד, פוסקים רבים תמחו על כך וסברו שאין בקורי עכביש איסור תולש, שכן אין זה דרך חיבורו הטבעי של הכותל³².

האם יש חיוב מן הדין לאכול בשר ולשתות יין בסעודות השבת, והאם דין זה שווה גם באדם שאין מזגו רגיל בכך או שאינו מתענג מהם?

נחלקו רבותינו בחיוב אכילת בשר ויין בשבת. יש אומרים שזהו בכלל מצוות "עונג שבת", ועל כן חובה עליו להדר אחריהם דווקא. אולם דעת רוב הפוסקים היא שאין חיוב נמור לאכול בשר ולשתות יין בשבת, ויוצא אדם ידי חובת עונג שבת בשאר מאכלים ומשקאות החביבים עליו. שכן עיקר המצווה בשבת היא "עונג", בשונה מיום טוב שנאמרה בו מצוות "שמחה" (ובי"ט פסק השו"ע שיש מצווה בבשר ויין). לכן בשבת, הכל תלוי לפי הנאת האדם, ומי שמתענג בבשר בקר ויין - מצווה עליו לענג בהם את השבת³³. אך מי שאינו נהנה מהם, או שאינם בריאים למזגו, יקיים "עונג שבת" במאכלים אחרים החביבים עליו³⁴. וכיוון שבמזגו אין רבים רגילים לקבוע סעודתם על היין, אין חובה לשתות יין בתוך הסעודה (מלבד היין של הקידוש), ורשאי לשתות משקאות אחרים החשובים בעיניו, וכן לעניין בשר, רבים מסתפקים בבשר עוף ויוצאים בזה ידי חובת כבוד השבת. אם זהו עיקר עינוגם³⁵.

ולציון, כי מי שאינו רגיל לשתות יין בתוך הסעודה וממלך לשתות, עליו לברך ברכה ראשונה ("בורא פרי הגפן") בתוך הסעודה, שכן אין יין הקידוש פוטר את היין שבתוך הסעודה אלא אם כן הייתה דעתו לכך מתחילה³⁶.

אדם שמסכיבות בריאותיות או מפאת טבעו אינו אוכל אלא כמות מועטת ביותר, האם די לו להניח על שולחנו מאכל כשיעור אכילתו, או שמא מחויב לערוך את שולחנו בצורה מכובדת לכבוד השבת?

צריך לסדר שולחנו בערב שבת ואף אם אינו צריך אלא לכזית, וביארו הפוסקים שחובת סידור השולחן והכנת המאכלים אינה תלויה רק בשיעור שביעותו של האדם אלא בעיקר ב"כבוד השבת". על כן, גם מי שאינו אוכל אלא דבר מועט, יכין את ביתו לערוך שולחנו כסעודה חשובה ומכובדת כפי יכולתו, ולא יניח על שולחנו מנה מצומצמת ודלה שאין זה דרך כבוד כלפי השבת. אלא יהיו המאכלים מסודרים וערוכים על שולחנו, שכן הברכה אינה מצויה על שולחן ריק (כדברי זוהר). עם זאת, ודאי שחובה להיזהר מאיסור בל תשחית, ולכן יכין באופן שיוכל לשמור את המותר לסעודת הבאה את לימי החול ולא יביא לידי ביזיון מאכלים והשלכתם³⁷.

האם יש מניעה לעשות סעודה חלבית לכבוד שבת?

אין ראוי להמיר את סעודת שבת ויום טוב בסעודה חלבית, מכובדת ומוטעמת כמה שתהיה, לא כליל שבת ולא בסעודת היום, אבל בסעודה שלישית אין קפיא בזה. טעם הדבר הוא משום מנהג ישראל שאוכלים מאכלים קבועים - פת ויין בשר ודגים לכבוד שבת³⁸.

הואיל ובשבת השמחה בפנימיות מעצם היום על ידי שחוקה"א משרה שכנינו על ישראל וזוכים לנשמה יתירה, ועל ידי זה נתיישר הלב וזוכים לשמחה וכמו שנאמר "ולישיר לב שמחה" מה שאין כן בימים טובים ששם נצטוונו לעורר את השמחה הנפשית, עיין עוד פסקי תשובות סימן רמב חלכה ד בשם השפת אמת ועוד, ובסימן רג וחלכה יא, ומבאר בהורה הקדוש פרשת ויקהל דר ע"ב, ובהואו נשמאת יתירה נשין (מסתלקים) כל צבא וחומתא, ובהוא אשתכחת אלא חדא לעילא ותתא.

36 משנ"ב סימן קעד סק"ח.

37 תורת ימים טובים סימן רסב סק"ב, כה"ח סימן רמב סק"ב, פסקי תשובות חלכה יב, ובסימן רמב חלכה ו ובהערה 58 שם.

28 ראשית חכמה בספר תוצאות חיים אות ז, ש"ח מסכת שבת, אור צדיקים סימן כח, כה"ח סק"י, ועיי"ש שלחתי לה ש להיזהר לפנותו בבוקר בדיק שעה המשישת שמשם ואילך כנגד הארת שבת, וצריך להיות הבית כבר מפורק מהעכביש הרומז לבחינת הקליפות, עיין עוד פסקי תשובות חלכה ט ובהערה 55 שם.

29 תהילה לדרך סימן שחב ס"ב עט.

30 מנבואר במשנ"ב סימן ששז ס"ק מה.

31 כה"ח סימן שחב ס"ק רע.

32 שש"כ כה"ח הערה לד בשם הגרשו"א איועריב, ועוד בחזו"א סימן מן ס"א כא.

33 שו"ע סימן רג ס"ב ובמשנ"ב סימן רמב סק"א ביאר לדבריו שהסרת רוב בני אדם עיקר עינוגם בבשר ויין ומדגנתו, לכן ירבה בהם, ועיקר חיוב האכילה בל סעודות כתב במשנ"ב סימן רג ס"ק לג שהוא בפת יותר מבבשר, ובסימן תקנב ס"ק כג ובסימן תקנב סק"ו כתב שאין חיוב לאכול בשר בשבת. וגבי יין כתב בסימן רצא ס"ק כא שטוב להדר לשתות יין בסעודה, והיינו שישתה יין בתוך סעודתו, וצ"ל שבתה בסימן תקנב ס"ק יא.

34 מנבואר במשנ"ב סימן קעד סק"ח, ובש"ד ביד"ד סימן שמש סק"ה.

35 ומה מנצינו בספרי (פרשת בהעלותך) שדורש למקרא "וביום שמוחתם" זה השבת, הכוונה על השמחה הרוחנית

יבאר, ולשון את משמעה כמו את חפירה, שהוא כמו סכין, וכמו שכתוב בבישע פ"ב פ"ד, "אלאיתם ולמנוחות".

20 פסקי תשובות חלכה ד ובהערה 22 שם כמה גדולים וכתב עוד בשם יתקנים ישנים ובעל חסד לאברהם שסכין מצד הקדושה בלא שום פגיונה, ולהפך הוא סכין עם פגיונות, ואין מן הראוי שיהיה הסכין בשבת פגום המורה על שליטתם, ולכן יש להשחית את הסכין שלא יראה פגיונות.

21 בא"ח ש"ב פרשת לך לך חלכה ו, שהנהגה כי דבר זה נאמר לפי מנהג רוב המקומות שצריכים להשחית את הסכין לסעודה וכן לצורך הלחם וכן לצורך הבשר, ויש מקומות שאין צריכים כל כך לסכין, מכל מקום יחייב שיצא הדבר מפי רבותינו ו"ל וסמכו אותו על הכותל, צריך להחזיר בזה בכל המקומות, כיון שאי אפשר שלא יצטרכו לסכין בשביל פירות ויוצא בזה, חלכה ברורה סעיף י.

22 בא"ח תהילת סימן רפ בשם השבלי הלך סימן פב, וכן הוא בתנאי רבתי סימן י, ועוד, והוא גם בשער הכוונות ענין טבילה ערב שבת. וד"ה גם ראוי, משנ"ב סק"ב, שעה"א סק"ח.

23 פסקי תשובות חלכה ז, חלכה ברורה חלכה יא.

24 מנבואר בשו"ע סימן רי סעיף ב.

25 שו"ע סימן תקסד סעיף א מתיר לטעום ולפלוט בתענית ציבור, והרמ"א שם הביא ש מחמירים וכתב שהמנהג לאסור.

26 פסקי תשובות שם, חלכה ברורה שם.

27 משנ"ב סק"ג, ובסימן רסב סק"ג.

14 אך אם רואה שלא עולה בידם להספיק להכין את כל צורכי שבת כראוי, כגון בימי החורף הקצרים, או בבית עם ילדים וכדומה, לדברי חלכה גמורה עליו להתעסק ולעזור בכל כוחו, אפילו הוא אדם חשוב ביותר, ואף שגורם לו ביטול תורה עקב כך, כמשנ"ב סק"ד.

15 שו"ע סימן רג סעיף א ומשנ"ב שם, על פי המבואר בגמרא בשבת ק"ט ע"א שכמה אמוראים כל אחד עשה בעצמו איזה דבר לכבוד שבת, אף שהיו מהם שעשירים שהיו להם משרתים שיכלו לעשות כן במקומם, ועיין בשולחן

הטהור סימן רג סעיף ג שכתב שראה לרבו תהורה מלובלין בשבת הדיגים מיד בזמנ תפילותו שערדין לבוש בטלית ותפילין, ויביאיהם גדולים, ובלקוטי מוה"ר בשם פת תנין מצווה"א מביא את רוב תוכנית מליחת הדיגים בערב שבת, ועיין עוד שעה"א סק"ט, ובה"ח ד"ה שחולל.

16 פסקי תשובות סוף חלכה ג, ועיי"ש בהערה 19 שכתב לדון אם יוצאים ידי חובה בהחלת מלבושיו וריצתה לשבת, או שיעקר ההכנה צריכה להיות בדבר אכילה.

17 שו"ע סימן רג סעיף א על פי הגמרא בשבת ק"ט ע"א, ועיין עוד ב"ח ד"ה כי זהו כבודו.

18 מחזיקי ברכה סוף חלכה ג, שכתב כוונת האר"י, הובא בשערי תשובה ס"א, ובנה"ח סק"ה.

19 כה"ח סימן רג סעיף א, משנ"ב סק"ה, ובב"י כתב בשם ספי חיי עולם שהשחזת הסכין נרמז בפסוק "והכינו את אשר